

УДК 330.1:338.4

*М. В. Жикаляк,
к. геол. н., генеральний директор, Державне регіональне геологічне підприємство "Донецькгеологія", м. Артемівськ*

КЛАСИФІКАЦІЯ РОЯЛТІ ЯК ШЛЯХ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

В статті досліджено існуючі визначення терміну "роялті", види роялті. Запропоновано власне визначення цього терміну та класифікацію видів роялті.

Definitions of the term "royalty" and types of royalties are examined in the article. The author's definition of this term and classification of the types of royalty are offered.

Ключові слова: роялті, податки, горна рента, мінеральні ресурси, гірничі підприємства.

Key words: royalty, taxes, mine rent, mineral resources, mining company.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування національної економіки не в останню чергу залежить від того, як в конкретній країні поведуться з природними ресурсами. Ці ресурси можуть виступати для країни як обмежуючим фактором в разі їх недостатньої кількості, важкості здобування або вичерпання внаслідок нераціонального використання, так і сприяти стимулюванню економічного розвитку держави, поліпшувати її положення на міжнародній арені в разі їх наявності та раціонального використання.

Одним зі шляхів, яким уряд може змусити населення країни та підприємства раціонально використовувати природні ресурси та водночас поповнювати бюджет, є платежі за використання природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі в світі існує досить багато видів таких платежів, одним з яких є роялті. Дослідженню сутності цієї економічної категорії присвячено праці Дж. М. Отто [1], Р.Ф. Конрада та Р. Б. Хула [2], а також Б. Парсонса [3]. Такі вітчизняні та російські науковці, як В. Міщенко [4], А. Голуб, А. Маркандія, О. Струкова [5], В. Соколов [6], Т. Решетилова [7] проводили дослідження щодо визначення кола платежів, які можна віднести до категорії "роялті".

Проте досі актуальними залишаються питання щодо більш чіткого визначення категорії "роялті". Також оскільки в світі не існує загальновизнаної класифікації роялті, що ускладнює аналіз проблем, пов'язаних з їх стягненням, приводить до непорозуміння при трактуванні результатів досліджень, присвячених даним питанням, актуальним залишається завдання створення такої класифікації.

Постановка завдання. Зважаючи на наявні проблеми з визначенням терміну "роялті" та його видів, метою статті є створення класифікації роялті, що дозволить проводити процес аналізу їх порівняльних переваг і недоліків.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі стандартним визначенням, роялті (royalty) – це плата за право використовувати власність іншої особи з метою отримання прибутку, зокрема, плата власникові землі, що надав кому-небудь право на видобуток і продаж знайдених на його ділянці корисних копалин [8, с. 368].

Якщо виходити з цього визначення, до роялті може бути віднесена тільки плата власнику мінеральних ресурсів, яка у разі державної власності на них може приймати форму податків. Якщо мінеральні ресурси знаходяться в приватній власності, то плата за право їх використовувати у вигляді роялті, являє собою або орендну плату за використання ділянки землі і надр, або ціною, за якою продається зазначена ділянка. Така плата здійснюється на користь власника ділянки і не є податком.

Можливі також ситуації, коли геологорозвідувальні або добувні компанії, що отримали права на використання ділянки землі і надр для цілей розвідки і/або видобутку корисних копалин, потім продають ці права іншим компаніям і отримують за рахунок цього відповідні доходи. У цих випадках власник ділянки землі і надр або володар прав на використання такої ділянки платити відповідні податки на доходи (індивідуальний прибутковий податок і/або податок на прибуток). Крім того, такі особи зазвичай сплачують земельний податок, а також можуть платити і інші податки, пов'язані з наявністю у них прав на мінеральні ресурси, наприклад, спеціальний податок на власність або на ресурси в надрах. Всі ці податки до роялті зазвичай не відносять, хоча у вищезазначених випадках за їх допомогою вилучається частина гірської ренти, що отримується фізичною або юридичною особою в результаті продажу або здачі в оренду ділянки землі і надр або прав на використання такої ділянки в цілях розвідки і добування мінеральних ресурсів.

Що до рентних податків – роялті – то до них зазвичай відносять податки, які платять юридичні або фізичні особи, що здійснюють видобуток корисних копалин. Ними можуть бути або сам первинний власник землі і надр, або фізична особа (компанія), якій він передав права на розробку родовищ відповідно до договору оренди або купівлі-продажу.

Практично всі фахівці відносять до роялті тільки певні види спеціальних податків, спрямованих на вилучення частини гірської ренти у підприємців або гірничих компаній в процесі розробки родовищ корисних копалин. До роялті (або до податків типу роялті) зазвичай відносять спеціальні податки, що сплачуються при добуванні мінеральних ресурсів, які спочатку знаходяться як в державній, так і в приватній власності^[1]. Можна припустити, що це пов'язано з тим, що незалежно від форми власності на мінеральні ресурси в надрах, держава має право встановлювати деякі норми щодо регулювання порядку їх використання, зокрема видавати ліцензії, дозволи і тощо на право розробки родовищ корисних копалин і стягувати плату до суспільних фондів при здійсненні їх розвідки і/або добування. А це є рівноцінним наявності у держави певних прав власності (використання, отримання доходу, права на передачу прав іншим особам і так далі) на мінеральні ресурси незалежно від того, у чий власності вони формально знаходяться.

Таким чином, до роялті відносяться податки (платежі), що сплачуються на користь держави за право видобутку корисних копалин і отримання відповідних доходів в процесі добування, незалежно від того, в чий власності (державній або приватній) спочатку знаходяться мінеральні ресурси в надрах.

Щодо того, які саме податки (платежі) відносяться до роялті, думки науковців розходяться. Так, наприклад, багато українських і російських фахівців відносять до роялті тільки ті спеціальні рентні податки, податковою базою яких виступають обсяги видобутку корисних копалин в натуральному і вартісному виразі, валові доходи гірських компаній, або валові доходи за вирахуванням деяких витрат [4, с. 187-188; 5, с. 152; 80, с. 94; 7, с. 102-103]. Додаткові податки на прибуток

гірських компаній, податки на грошові потоки і інші види рентних податків, засновані на прибутку, на думку цих фахівців, є якимсь самостійним видом рентних податків. Логіка такого підходу не зовсім прозора, оскільки принципових відмінностей між податками на різні види доходів (валових доходів, доходів за вирахуванням певних витрат, на прибуток, чистий прибуток і так далі) не існує.

У світовій практиці оподаткування мінеральних ресурсів і теоретичних дослідженнях даних проблем до роялті зазвичай відносять всі види спеціальних рентних податків на гірські компанії, що стягуються на стадії добування, зокрема, різні види додаткових податків на прибуток [1; 78, с. 36-45; 3]. Саме цього, більш традиційного і логічного підходу слід дотримуватися.

Виходячи з викладеного може бути дано наступні визначення роялті.

Роялті – це спеціальні (що не входять в загальний податковий пакет) податки на суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють добування і первинну переробку корисних копалин, призначені для вилучення у них гірської ренти після початку добування, податковою базою яких є обсяги добичі або різні види доходів від реалізації продукції.

Роялті формально не є платою за право використовувати мінеральні ресурси, що належать державі, хоча по суті вони є ціною мінеральних ресурсів в надрах, яку необхідно сплатити суспільству за їх використання.

До платежів за право використовувати ресурси швидше можна віднести плату за ліцензії (спеціальні дозволи) на геологічне вивчення надр і видобуток корисних копалин. Саме ці платежі виступають у якості плати за надання відповідних прав, оскільки вони вносяться до бюджету за умови, що суб'єкту господарської діяльності видається ліцензія. Причому ліцензію може бути анульовано у випадках, коли плата за неї не внесена у встановлені нормативно-законодавчими актами терміни.

На відміну від зазначених платежів роялті вносяться вже після того, як права на використання надр в цілях геологічного вивчення і видобутку вже отримані, і безпосередньо з отриманням ліцензії не пов'язані. Позбавити суб'єкта господарської діяльності ліцензії на право користування надрами тільки на тій підставі, що він не вніс до бюджету плату за надра, зазвичай неможливо, хоча за деякі порушення податкового законодавства і передбачена можливість припинення дії ліцензій.

Фахівці Світового банку розрізняють три види роялті [3].

1. Валові роялті, що стягуються у вигляді фіксованих вартісних ставок на одиницю продукції в натуральному виразі або у відсотках (частках) від обсягів виробленої продукції у вартісному виразі, продажів або валових доходів (*gross royalty* або *GR*).

2. Роялті, що стягуються у відсотках від валового доходу за вирахуванням деяких витрат, пов'язаних з його отриманням (*net smelter return* або *NSR*), або скорочено – роялті у відсотках від скорегованого доходу (на скорегований дохід). Їх відмінність від наступного виду роялті (податків на чистий прибуток, чистий дохід, надприбуток тощо) в тому, що в першому випадку податкова база визначається як валовий дохід від продажу продукції добувної компанії за вирахуванням деяких витрат, а в другому – за вирахуванням всіх витрат, пов'язаних з його отриманням.

3. Роялті, що стягуються у відсотках від чистого прибутку (*net profit interest* або *NPI*) від використання мінерального ресурсу. Фактично далеко не всі види роялті типу *NPI* повною мірою є податками на чистий (економічний) прибуток. По суті до податків на чистий прибуток (дохід) може бути віднесений тільки податок на грошові потоки, податкова база якого при правильно вибраному коефіцієнті дисконтування найточніше відображає розмір чистого прибутку або ренти від експлуатації родовища. Інші види рентних податків на прибуток відносяться до податків на чистий прибуток з тим або іншим ступенем умовності, про що буде далі.

Аналогічна класифікація рентних податків на гірські компанії пропонується американськими фахівцями з оподаткування мінеральних ресурсів, з тією різницею, що валові роялті вони називають податками на відділення від масиву гірських порід (*severance taxes*) або податками на право добування [2, с. 36-37]. Останнє не зовсім коректно, оскільки податками на(або) право здобичі швидше є платежі за ліцензії (дозволи) на ведення гірської діяльності і бонуси, що сплачуються за це право за результатами відповідних аукціонів. А дані податки сплачуються вже після того, як права на гірську діяльність і корисні копалини в надрах отримані.

Також фахівці з США виділяють ще один вид рентних податків, які можуть сплачуватися власниками надр, зокрема, гірськими компаніями до початку і в процесі видобутку, а саме – податок на власність^[2] або на мінеральні ресурси в надрах [2, с. 37].

Податковою базою цих податків може бути вартість або чиста вартість розвіданих запасів. Оскільки в процесі добування на певному родовищі обсяги запасів постійно зменшуються, розмір податкових платежів також зменшуватиметься з часом. При цьому, чим раніше видобуті запаси, тим менше дисконтована вартість податкових зобов'язань. Тобто даний податок стимулює прискорення видобутку мінеральних ресурсів, що може суперечити цілям ресурсної політики в тому разі, якщо визнається необхідною їх консервація на користь майбутніх поколінь.

Наявність рентних податків на власність була характерною саме для США, де всі мінеральні ресурси знаходяться в приватній власності. Проте, оскільки цей податок може стягуватися і до початку і в процесі видобутку, він не відноситься до роялті в тому значенні, яке запропоновано в цій роботі. Причому в даний час більшість штатів, за виключенням штату Аризона, відмовилися від стягнення зазначеного податку.

Оскільки податки на власність або на запаси в надрах стягуються не тільки на стадії видобутку мінеральних ресурсів, а також практично не застосовуються, немає сенсу включати їх в пропоновану класифікацію роялті.

4. До роялті також можуть бути віднесені різні форми участі держави у власності і доходах гірських компаній без еквівалентної оплати вартості акцій або внесення коштів в статутний фонд, а також передача державі частини продукції безкоштовно або за зниженими цінами. Це пов'язано з тим, що такі форми участі держави у власності, доходах і продукції гірських компаній по суті аналогічні сплаті компаніями певних видів роялті.

5. У деяких країнах використовуються гібридні системи рентного оподаткування гірських компаній, тобто стягується два або декілька видів роялті, або у якості альтернативних платежів, або одночасно [3].

Інші види платежів рентного характеру, що стягуються з гірських компаній: збори за видачу дозволів (ліцензій) на право ведення гірської діяльності; плата за оформлення документів, інспекцію, геологічну інформацію і інші послуги, що надаються державою; бонуси, що сплачуються за результатами аукціонів за право проведення геологорозвідувальних робіт і видобутку; плата за землю, що знаходиться у власності держави або громад тощо, тобто різні податки (платежі), що стягуються незалежно від обсягів виробництва і доходів гірських компаній (часто до початку видобутку) до роялті зазвичай не відносять.

Вищезазвані види роялті можуть бути детальніше класифіковані залежно від характеристик податкової бази, або по інших характерних ознаках (рис. 1).

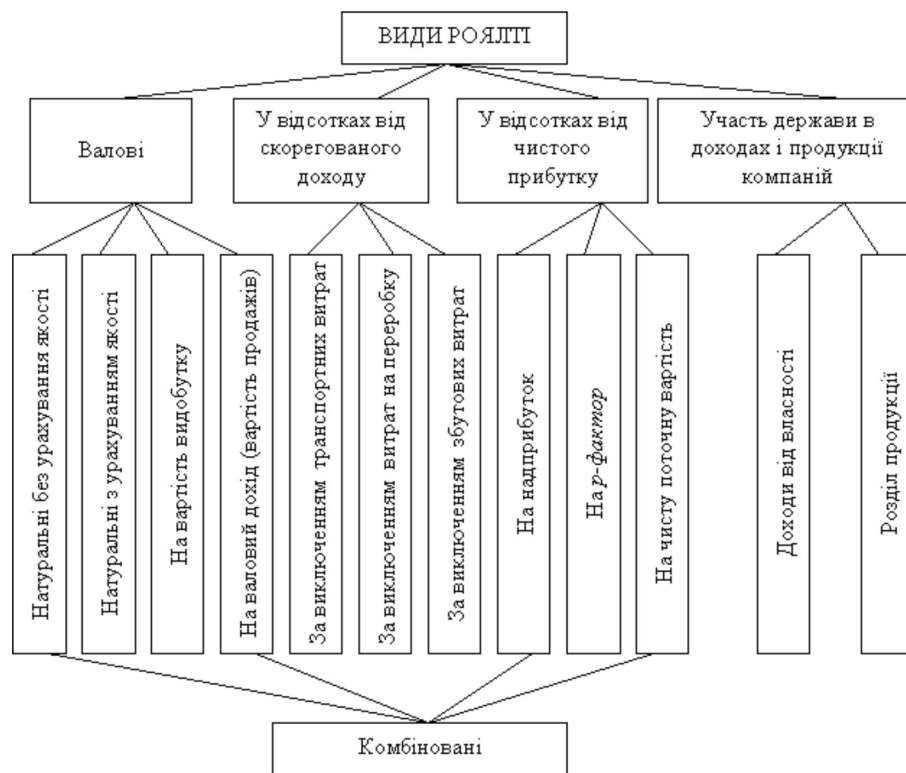

Рис. 1. Класифікація спеціальних податків на гірську ренту типу роялті

Валові роялті (GR). Валові роялті (більш відомі як податки "на відділення") на думку американських фахівців зазвичай сплачуються у момент видобутку сировини, а саме: відділення від масиву або доставки до гирла стовбура для твердих корисних копалини і до гирла свердловини для рідких і газоподібних. У свою чергу ці податки підрозділяють на податки з фіксованою ставкою на одиницю добытої сировини і податки, що є фіксованою частиною вартості видобутої сировини [2, с. 1].

Розрізняють три види таких податків [2, с. 36-37]: 1) фіксовані платежі за тону видобутої руди (*per ton of ore extracted*); 2) фіксовані платежі за тону товарної продукції з урахуванням її якості (*per ton of final output*); 3) процентні платежі до вартості продажів або валових доходів (*a proportion of the sales price or total revenue*).

Віднесення останнього виду роялті до податків на відділення є не зовсім коректним, оскільки процентні платежі до вартості продажів або валових доходів сплачуються не у момент відділення від масиву, а у момент продажу продукції або отримання (визнання) відповідного доходу. До податків на відділення більш доцільно відносити лише перші два види валових роялті.

Крім того, до валових роялті можуть бути віднесені податки на тим або іншим чином визначену вартість видобутої сировини або товарної продукції (наприклад, за ціною аналогічної продукції, що реалізується іншими компаніями, за цінами попереднього податкового періоду і тощо). Ці види податків, на відміну від податків на продажі і валові доходи, часто дійсно стягуються у момент видобутку сировини.

У зв'язку з викладеним представляється, що до валових роялті слід відносити: 1) натуральні податки (або податки на натуральні обсяги видобутку) без урахування якості; 2) натуральні податки з урахуванням якості; 3) вартісні податки на відділення (або податки на вартість видобутку); 4) податки на вартість продажів (або на валові доходи від реалізації продукції).

Ставки валових роялті можуть істотно відрізнитися залежно від їх виду, країни, виду корисних копалини тощо. Це викликано тим, що при використанні валових роялті зазвичай враховується відмінності в рентних доходах гірських компаній, які розробляють різні види мінеральних ресурсів, обумовлені цінами на них, різними масштабами і горно-геологічними умовами добування, якістю корисних копалини, розташуванням родовищ, соціально-економічними умовами ведення господарської діяльності і так далі.

Ставки валових роялті зазвичай диференційовані за видами корисних копалин, а також можуть бути диференційовані залежно від інших чинників: цін на мінеральні ресурси, інфляції, обсягів виробництва (нижчі ставки при менших обсягах або для малих і середніх підприємств), стадії гірської діяльності (освоєння, видобуток на рівні проектного потужності, вичерпання запасів), родовищ і умов господарювання, а також величини гірської ренти. Диференціація ставок валових роялті по родовищах, від чого б ці ставки не залежали, в кінцевому рахунку переслідує мету врахувати відмінності у розмірі гірської ренти або чистих доходів окремих компаній, що отримуються в результаті видобутку, переробки мінеральних ресурсів і реалізації продукції.

Необхідність диференціації ставок або корегування розмірів податкових зобов'язань залежно від природних характеристик мінеральних ресурсів, інфляції, обсягів видобутку, цін тощо викликана тим, що податкова база всіх валових роялті (натуральні і вартісні обсяги видобутку, валові доходи) в значній мірі автоматично не відображає фактичний розмір гірської ренти, що отримується різними гірськими компаніями і в різні проміжки часу, хоча між ними і може бути певна залежність. Наприклад, багато фахівців вважають, що між обсягами (натуральними, а особливо – вартісними) видобутку і рівнем доходів гірських компаній спостерігається високий ступінь кореляції, оскільки для гірської промисловості характерний ефект "економії на масштабі".

Роялті у відсотках від скорегованого доходу (NSR). Зазначений вид роялті по суті є перехідною формою від валових роялті до роялті, заснованих на прибутку, оскільки перші не включають в податкову базу, а отже і не враховують при її розрахунку ніяких витрат, а останні – претендують на врахування всіх витрат, пов'язаних з отриманням доходу.

До витрат, які враховуються з суми валового доходу для розрахунку податкової бази роялті зазвичай відносяться: витрати на переробку, відвантаження, транспортування мінеральних ресурсів, маркетинг тощо, тобто витрати, пов'язані з реалізацією кінцевої продукції.

Роялті на скореговані доходи за сутністю ближчі до валових роялті, ніж до податків на чистий прибуток, оскільки зазвичай при визначенні їх податкової бази віднімається тільки незначна частина витрат, пов'язаних з отриманням доходів. Іноді віднесення роялті до валових або на скореговані доходи залежить тільки від умов постачання продукції гірничих компаній, які враховуються при визначенні податкової бази. Наприклад, якщо податкова база є вартістю продукції на умовах постачання "франко-склад постачальника", то це є валовий роялті, а якщо – "франко-склад споживача", за вирахуванням витрат, пов'язаних з вантажними роботами, доставкою, страховою вантажу і так далі, то це роялті на скорегований дохід, хоча по суті в обох випадках це один і той самий податок.

Ставки цих роялті, як і валових, зазвичай диференційовані за видами корисних копалин і по родовищах, оскільки тут автоматично враховуються лише окремі види витрат, що впливають на розмір ренти. А отже, використання єдиної ставки може призводити до того, що інші відмінності у розмірі витрат, які можуть бути викликані різними горно-геологічними умовами видобутку, масштабами родовища, умовами господарювання тощо, і, відповідно, у розмірі гірської ренти, не будуть враховані.

Роялті у відсотках від чистого прибутку (NPI). Цей вид роялті стягуються додатково до звичайних податків на прибуток, коли дохід гірничого підприємства перевищує економічні або альтернативні витрати. У цих випадках вважається, що певна частина чистого або економічного прибутку гірничих компаній обумовлена

гірською рентою, яка може бути вилучена на користь суспільства.

Найчастіше зустрічаються такі різновиди цих роялті.

1. Податки на надприбуток (додатковий прибуток) гірничих компаній або "на ставку доходу". Окрім стандартного податку на прибуток корпорацій, який зазвичай стягується з оподаткованого прибутку за єдиного (базовою або фіксованою) ставкою, гірничі компанії можуть обкладатися зазначеними роялті за умови, що їх прибуток (рентабельність або інший аналогічний показник) перевищує деякий пороговий рівень. В цьому разі ставки роялті встановлюються на більшому, ніж базова ставка податку на прибуток корпорацій, рівні. По суті компанії в цьому випадку платять прогресивний податок на прибуток по двох або декільком ставкам, мінімальною з яких є базова.

2. До податків на чистий прибуток також відноситься податок на *p-фактор*. Під *p-фактором* розуміється відношення накопичених доходів до накопичених витрат. Якщо воно перевищує одиницю, податок стягується, причому зі зростанням цього показника збільшується і ставка податку.

3. Податки на грошові потоки або на чисту поточну вартість – це податки на чистий (економічний) прибуток або ренту від експлуатації родовища, що визначається як різниця між сумою дисконтованих грошових потоків від інвестицій і дисконтованою сумою самих інвестицій [9, с. 536].

База цього податку визначається як різниця між всіма фактичними дисконтованими надходженнями (притоками) коштів від продажу мінеральних ресурсів і всіма фактичними дисконтованими витратами (відтоками) коштів, пов'язаними з інвестиціями або поточними і капітальними вкладеннями. Тобто цей податок заснований на обліку руху коштів при здійсненні товарних трансакцій. Грошові потоки, пов'язані з фінансовими трансакціями (залученням фінансових ресурсів гірничими компаніями і їх поверненням), в даному випадку можуть враховуватися або не враховуватися.

Податок зазвичай починає стягуватися у момент перевищення суми притоку коштів над сумою відтоків при певному коефіцієнті дисконтування, що відображає розмір неявних альтернативних витрат гірничої компанії, пов'язаних з використанням капіталу, з урахуванням тимчасового чинника і характерних рис, властивих даному виду діяльності.

Зазначені вище різновиди роялті можуть мати і інші назви. Наприклад, в штаті Вісконсін додатковий податок на прибуток гірських компаній називається податком на чистий видобуток [2, с. 43], в деяких країнах вони називаються податками на чисті продажі, чистий дохід і так далі.

Стандартний податок на прибуток і індивідуальний прибутковий податок, що входять в загальний податковий пакет, також вилучають у гірничих компаній і їх власників частину економічного прибутку, зокрема гірської ренти, оскільки є податками на весь прибуток або весь чистий дохід власників гірських компаній. Проте, як наголошувалося вище, до роялті вони не відносяться, оскільки не є виключно податками на гірську ренту.

Участь держави в продукції, доходах і власності гірничих компаній. Як наголошувалося раніше, передача частині продукції гірничих компаній державі без оплати або за заниженими цінами, так само, як і участь держави в доходах і власності гірничих компаній без еквівалентної оплати своєї частки, тобто без внесення відповідних коштів або майна (якщо не вважати такими запаси мінеральної сировини) до їх статутних фондів, є аналогами рентного оподаткування. У даних випадках держава надає гірничим компаніям права на мінеральні ресурси в обмін на частину продукції або доходів.

Держави зазвичай беруть участь в доходах і власності не всіх гірничих компаній, а лише тих, що розробляють певні види мінеральних ресурсів (нафта, газ, дорогоцінні метали тощо), або окремі крупні і унікальні родовища.

Своєрідним видом валових вартісних роялті є угоди про розділ продукції. Вони характеризуються тим, що розрахунки з державою проводяться продукцією. Водночас продукція, що належить гірничій компанії, й отримувани нею доходи зазвичай обкладаються податками на загальних підставах. При цьому платежі типу роялті і інші рентні платежі, як правило, відсутні [4, с. 153]. Оскільки угоди про розділ продукції зазвичай передбачають передачу певній частині продукції компанії державі незалежно від ціни на неї, це аналогічно вилученню частини вартості продукції на користь держави при використанні валових роялті або деяких роялті на скоректований дохід.

Уряд також може надавати гірничим компаніям право на добування мінеральних ресурсів в обмін на участь в їх власності (доходах) з правом або без права участі в управлінні такими активами (наприклад, у випадку отримання у своє розпорядження звичайних акцій або облігацій, привілейованих цінних паперів). В цьому випадку держава отримує дохід від діяльності гірничих компаній у вигляді відсотків (незалежно від наявності прибутку) або дивідендів (за наявності прибутку), а також, в принципі, може отримати дохід від продажу своєї частки акцій або облігацій.

У випадку участі держави в продукції, власності і доходах гірничих компаній останні додатково можуть платити інші роялті і стандартний податок на прибуток або звільнятися від сплати одного або обох з зазначених податків. Проте у випадку участі держави в доходах і власності гірничих компаній платежі типу роялті зазвичай не стягуються.

Гібридні системи оподаткування гірської ренти. Деякі країни використовують гібридні або комбіновані системи оподаткування гірської ренти, тобто одночасно або як альтернативні застосовують декілька (зазвичай не більше двох) видів вищезазначених рентних податків, наприклад, валовий вартісний роялті і/або один з видів податків на чистий прибуток.

Наприкінці слід зазначити, що далеко не всі країни і фахівці вважають за необхідне використовувати роялті в процесі оподаткування гірничого сектора, а там, де використання роялті визнається доцільним, можуть застосовувати різні види роялті, деякі їх комбінації, а також різні норми податкового законодавства, що регулюють стягнення кожного з них. Зважаючи на це, потрібно більш ретельно дослідити теоретичні засади оподаткування гірської ренти взагалі, використання в цих цілях того або іншого виду роялті, а також визначити вплив цих платежів на національну економіку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений в статті аналіз та дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Українські вчені мало використовують при аналізі проблем оподаткування мінерально-сировинного комплексу сучасну податкову і фінансову теорію, без чого важко розробити обґрунтовані пропозиції щодо реформування чинної системи загального і спеціального оподаткування гірничої діяльності і мінеральних ресурсів країни та вдосконалення державного регулювання в цій сфері. Водночас безпосередньо застосовувати зарубіжний досвід регулювання та оподаткування гірничої діяльності в Україні не доцільно у зв'язку з відмінностями інститутів.

До спеціальних податків, призначених в основному для вилучення гірської ренти відносяться роялті – спеціальні податки на суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють добування і первинну переробку корисних копалин, спрямовані на вилучення у таких суб'єктів частини гірської ренти після початку видобутку, податковою базою яких є обсяги видобутку або різні види доходів від реалізації продукції.

Роялті класифікуються залежно від використовуваної податкової бази: валові (на натуральні і вартісні обсяги виробництва або продажів); на скореговані доходи; на чистий прибуток; у формі участі держави у власності (продукції або доходах) гірничих компаній.

Окрім роялті, частина гірської ренти може вилучатися у добувних і геологорозвідувальних компаній, власників і споживачів мінеральних ресурсів за допомогою інших податків, що входять в загальний податковий пакет (стандартний податок на прибуток, індивідуальний прибутковий податок, ПДВ, акцизів, податку на землю, екологічних податків і ін.), а також різних загальних і спеціальних платежів на користь держави і місцевих громад (плати за ліцензії на ведення гірських робіт, бонусів або платежів за право ведення геологорозвідувальних робіт і видобутку корисних копалин за результатами відповідних аукціонів, орендної плати за землю, плати за геологічну інформацію, за використання інфраструктурних об'єктів, інспекції тощо).

Доцільність оподаткування гірської ренти в умовах державної власності на мінеральні ресурси не викликає сумнівів, оскільки дані податки за відсутності високих платежів за право використання мінеральних ресурсів до початку видобутку мінеральної сировини є ціною цих ресурсів, що сплачується їх власнику (суспільству або територіальній громаді) та підвищує їх економічних добуток. Немає ніяких підстав для того, щоб безкоштовно надавати мінеральні, так само як і інші рідкісні ресурси, окремим особам, які використовують їх з метою отримання доходів.

Проте незважаючи на запропоновані в статті визначення роялті та їх класифікацію, зробити остаточні висновки про переваги і недоліки тих або інших видів роялті, так само, як і визначити їх вплив на національну економіку, досить складно. Потрібно провести теоретичний аналіз їх порівняльної ефективності, адміністративної та економічної справедливості з урахуванням інституційних особливостей різних країн, зокрема – України.

Література:

1. Otto J.M. Mining Taxation in Developing Countries / J.M. Otto. – UNCTAD. – 2000. – November. – 19 p.
2. Conrad R.F. Taxation of mineral resources / R.F. Conrad, R.B. Hool. – Toronto: Lexington Books, 1980. – 109 p.
3. Parsons B. Comparative mining tax regimes: a summary of objectives, types and best practices / B. Parsons. – Global Mining Group, 1998. – 12 p.
4. Міщенко В.С. Економічні пріоритети розвитку і освоєння мінерально-сировинної бази України / В.С. Міщенко. – К.: Наук. думка, 2007. – 359 с.
5. Голуб А. Проблемы изъятия рентных платежей / А. Голуб, А. Маркандия, Е. Струкова // Вопросы экономики. – 1998. – №6. – С. 148-159.
6. Соколов В.В. Природопользование в США и Канаде: экономические аспекты / В.В. Соколов. – М.: Наука, 1990. – 160 с.
7. Решетилова Т.Б. Горная рента в механизме хозяйствования корпораций (на примере угольной промышленности): дис. ... д-ра экон. наук: спец. 08.07.01 /

Т.Б. Решетилова. – Донецк, 1988. – 425 с.

8. Финансы: Оксфордский толковый словарь: Англо-русский. – М.: Весь Мир, 1997. – 496 с.

9. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхэм, М. Эрхардт. – 10-е изд.; пер. с англ. / под ред. Е.А. Дорофеева. – СПб.: Питер, 2007. – 960 с.

[1] Різні види корисних копалини в надрах у ряді країн можуть знаходитися в приватній власності (у власності власників земельних ділянок, в межах яких вони залягають).

[2] Не плутати з податками на власність гірських компаній.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"